

ความลึกของธรรมในธรรม

โดย พ่อท่านโพธิรักษ์

เมื่อ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๖

ผมเอง ผมทำงานมาก็รู้ว่า มันเป็นปีที่ขยาย เป็นปีที่มีงานหนักเพิ่มขึ้น มีงานมากเพิ่มขึ้น งานที่กล่าวนี้ก็คือ กิจกรรม กิจการที่แม่แต่พวกเราที่เป็นสมณะ ก็จะต้องเอาภาระ ส่วนผู้ใดที่ไม่รู้สักรู้สารูสมอะไร ไม่สังเกต หรือว่าตัวเอง ก็ไม่พยายามที่จะพากเพียรตนเองออกมา เพื่อที่จะมารับรู้ หรือมาร่วมช่วยเหลือกิจกรรม กิจการของหมู่ เพราะว่าเราทั้งหมู่ต้องร่วมกัน ตามที่พระพุทธเจ้าท่านก็ได้สอนเอาไว้แล้ว ในคำสอนต่างๆ เช่นคำสอนในนาถกรณธรรม เป็นต้น ที่ว่าเราจะต้องพยายาม มีความพากเพียร ในการที่จะกระทำงาน ร่วมช่วยเหลือการงานของหมู่ นอกจาก ที่จะเป็นการงาน อันเป็นความพากเพียร ในการปฏิบัติธรรม ของตนๆ ซึ่งในนาถกรณธรรมมีทั้ง ๒ ประเด็น ในความเพียรที่จะเอาภาระของหมู่ด้วย แล้วก็ในความเพียรปฏิบัติธรรมเพื่อตนด้วย ซึ่งผมก็เคยหยิบขึ้นมาพูด หรือแม่แต่สูตรที่พระพุทธเจ้าบอกว่า การปฏิบัติธรรม ก็คือการต้องทำงานทั้ง ๒ อย่าง เหมือนกับแม่โคที่เลี้ยงลูกไปพลาง แล้วก็ลืมหญ้า ให้แก่ตัวเองไปพลาง แล้วก็ต้องเลี้ยงลูกๆ ไปพลาง ฉะนั้น ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมก็ต้องอย่างนั้น

ซึ่งปีที่ผ่านมาี้ ผมก็ได้พยายามที่จะทำความเข้าใจ เอาทั้งหลักฐาน
พระไตรปิฎก ที่มีข้อคำตรัสคำสอนของพระพุทธเจ้า เอามาอธิบาย มา
ขยายความ มาเป็นหลักฐาน ในการยืนยันว่า พระพุทธเจ้า สอนลูกศิษย์
ของท่านนั้น สอนมีนัยที่ลึกซึ้ง ละเอียด ชับซ้อน เมื่อปฏิบัติถูกต้องแล้ว
จะเป็นอย่างไร ซึ่งล้วนแล้วแต่ มันจะเป็นหนึ่งเดียวลงไปหาโพธิปักขิย
ธรรม หรือปฏิบัติมรรคองค์ ๘ ที่มีตัวโพชฌงค์ ๗ เป็นตัวหลัก ที่ว่าหลัก
ก็คือมีสติ มีสัมมวิจย มีวิริยะ คำว่าสติ ก็เป็นสติสัมโพชฌงค์ ไม่ใช่สติแค่
สติปุถุชน หรือ แค่ สติกัลยาณชน ดังกล่าวแล้ว ที่ได้เคยอธิบายมา เป็น
สติที่จะต้องรู้ตัวทั่วพร้อม พร้อมขณะ ที่รู้จักองค์ประชุม เรียกว่ากาย
แล้วก็ต้องมีการเรียนรู้ ที่จะเข้าไปจับเวทนา และพิจารณาอ่านรู้ฝึกตน
ให้อ่านรู้ ลึกซึ้ง และเท่าทันเวทนาในเวทนา เข้าไปในจิต เราจึงเกิด เจโต
ปริยญาณ เกิดจิตที่ได้พัฒนาขึ้นมา ตลอดเวลา จากรู้จักกิเลส ซึ่งเป็น
กิเลสราคะ โทสะ โมหะ หรือกำลังสลดละจางคลาย ทำการลดการปฏิบัติ
ในราคะ โทสะ โมหะลงไปเรื่อยๆ แม้จะได้แค่สังขิตตะ วิจิตตะยิ่งขึ้นไป
เป็น มหัคคตะ ขึ้นไปเป็น สอตุระ อนุตระ เป็นที่สุด ที่สุดแห่งที่สุดแห่ง
อนุตระ ก็เป็นสมาหิตะ เป็นวิมุตติ ซึ่งเป็นความเจริญของจิต ที่เรียกว่า มีเจ
โตปริยะ มีญาณหยั่งรู้ในเจโตปริยะ จนถ้วนรอบ แล้วก็ทำจิตของตนเอง
สู่อनुตรจิต ที่ครบพร้อมด้วย สมาหิตะ พร้อมด้วยวิมุตติอย่างสมบูรณ์ ก็
เพราะว่าเราสามารถรู้กาย รู้เวทนา มีสัมมวิจยสัมโพชฌงค์ เป็นตัวปฏิบัติ

ถ้าผู้ใดไม่มีทิวู ไม่มีความเห็น ไม่ใช่ทิวูความเห็น ที่เห็นเฉพาะความ

เข้าใจเป็นตรรกเท่านั้น แต่เกิดความรู้ ความเห็นที่เป็นองค์ธรรมแห่ง
ปรมาตม์ เป็นความรู้ความเห็น ที่จะเกิดองค์ธรรม ที่มีปัญญา ปัญญาธรรม
ปัญญาผลเกิด ปัญญา ปัญญาธรรม ปัญญาผลเกิด เพราะธัมมวิชัยสัม
โพชฌงค์ เพราะปฏิบัติมคคังคะ มรรคองค์ ๘ มรรคองค์ ๗ เพราะได้สั่ง
สมสัมมาทิฐิขึ้น ตลอดเวลา ถ้าเข้าใจองค์ทั้ง ๖ ของสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐินี้
เวลาปฏิบัติแล้ว จะเกิดองค์ ๖ ปัญญา ปัญญาธรรม ปัญญาผล ธรรม
วิชัยสัมโพชฌงค์ สัมมาทิฐิ มคคังคะ ผู้ที่ได้ร่ำเรียนมาแล้ว จะต้องรู้หลัก
องค์ธรรม ๖ ประการนี้ ของพระพุทธเจ้า รู้ภาษาเท่านั้นก็คือรู้ภาษา แต่
ถ้าผู้รู้ภาษาแล้วก็รู้สภาวะว่า อากาโร ลิงคะ นิमित อย่างอะไรที่เรียกว่า ธรรม
วิชัยสัมโพชฌงค์ อย่างอะไรเรียกว่าสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นสภาวะธรรม ที่เป็น
อากาโร เป็นนิमित ให้เราเข้าใจของเราว่า เกิดสัมมาทิฐิอันเจริญ สัมมาทิฐิ
เมื่อรู้ รู้ด้วยความหมาย ซึ่งเป็นบัญญัติมาก่อน จากอุเทศ ที่ได้อธิบาย ที่
ผมอธิบายอยู่เสมอ หรือแม้แต่คุณจะทำเอง ก็เกิดจากการรู้ จากบัญญัติ
จากอุเทศ จะเป็นผู้ใดบรรยายไว้ก็แล้วแต่ ในบรรยาย หรือแม้แต่ไปอ่าน
ไปฟังจากผู้บรรยาย ที่เป็นอาจารย์อื่นๆ หรือผู้ที่ท่านรู้อื่นๆ แล้วเราก็
ได้รับซับซาบอันนั้นขึ้นมาเป็นลำดับ แล้วเราไปปฏิบัติจนมีตัว ธรรม
วิชัยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ แล้วมีสติสัมโพชฌงค์เป็นตัวนำ หรือ
มีสติปัญญา มีสัมมาสติ เป็นตัวห้อมล้อมในการปฏิบัติ โดยเรามีทิฐิเป็น
ประธาน มีความเข้าใจ มีความเห็นแล้ว รู้แล้วเข้าใจแล้ว เป็นตัวประธาน
มีสติ มีสัมมาวายามะ หรือมีวิริยะ พากเพียรปฏิบัติ

ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ กับสัมมาทิฐิ ที่เป็นประธานโดยบัญญัติก็ดี เมื่อปฏิบัติมักคังคะ ปฏิบัติด้วยองค์ธรรม โดยเฉพาะสังกัปปะ วาจา กัมมันตะ อาชีวะ ตัวมักคังคะ ตัวปฏิบัติก็คือ สังกัปปะ วาจา กัมมันตะ อาชีวะ ทั้ง ๔ นี้เอง เป็นตัวปฏิบัติ เป็นตัวที่ฝึกฝนอบรมไปตลอด ที่เราจะรู้เท่าทัน สังกัปปะ รู้ตักะ วิตักกะ สังกัปปะ รู้อัปปนา พยัปปนา เจตโส อภินิโรปนา รู้จักวจีสังขาร หรือรู้จักสังขาร โดยเฉพาะสังขารจิต สังขารจิตที่เดียว แต่ไม่ได้หมายความว่า เราไปรู้กายสังขาร ไปรู้วจีสังขาร ไม่ใช่วจีสังขารที่เป็นเรื่องราว หรือจนเป็นคำพูด เป็นบัญญัติ วจีสังขารก็คือสังขารบัญญัติ บัญญัติเป็นของคำพูด บัญญัติเป็นกายกรรม ถ้าเป็นปรมัตถ์ของวจีสังขาร ก็หมายถึงว่า เป็นสิ่งที่สังการสมบูรณ์แล้ว สังการสมบูรณ์ ออกเป็นภาษาพูดเป็นวาจา หรือเป็นกายกรรม พร้อมทั้งจะเป็นกายกรรม พร้อมทั้งจะเป็นวจีกรรมออกมา แต่สังการไว้แล้วในใจ ปรมัตถ์เป็นวจีสังขาร ประงแต่งไว้ ออกเป็นวจี ออกเป็นเรื่อง วจี แปลว่าเรื่อง ออกเป็นเรื่องที่สมบูรณ์แล้วอยู่ในใจ เรียกว่าปรมัตถ์ ยังไม่ออกมาเป็นภาษา วาจา คำพูด ยังไม่ออกมาเป็นกายกรรม

ถ้าผู้ใดมีตัว มุทุภูตธาตุ ที่เร็วที่แฉ่วไว ไม่ใช่เห็นตักกะ วิตักกะ สังกัปปะ มันจะเข้าใจอาการพวกนี้ แล้วก็เข้าใจ จนกระทั่ง มันประงมาเป็นสังขาร เมื่อเป็นสังขารแล้ว พร้อมทั้งจะพูดออกมา หรือพร้อมที่จะแสดงออกมาทางกาย แต่เราเร็ว จนกระทั่งสามารถมีอำนาจ ความแข็งแรง อัปปนา พยัปปนา เจตโส อภินิโรปนา ซึ่งเป็นตัวจิตที่ได้ฝึกแข็งแรงตัว

นั่น เราจะตัด เราจะให้ออกมา หรือไม่ให้ออกมา เราจะตัด หรือเราจะสร้างออกมา จะระงับหรือว่าจะปล่อยออกมา จะมีความเร็วความไว ที่จะใช้ ที่จะทำ

ในตัวสังกัปปะ หรือจิตเป็นประธานสิ่งทั้งปวง คือ มโนปุพพังคมา ชัมมา ที่ใจเป็นตัวก่อน มโนปุพพัง ปุพพะ จิตเกิดก่อน ใจเกิดก่อน มโนปุพพะ ปุพพะก็คือก่อน ใจเกิดก่อนจะมาเป็น คมา ก็เชื่อการเป็น ป จังมาเป็นคมา ไปมา จะมาเป็นชัมมาทั้งหลาย ที่จะออกมาเป็นกุศล-อกุศลใดๆทั้งสิ้น จะเป็นกายกรรม วจกรรม ก็มาจาก มโนปุพพัง มโนเป็นประธาน เพราะฉะนั้น จะดีจะชั่วอย่างไร ก็อยู่ที่ความสามารถ ความรอบรู้ หรือสรุปง่ายๆ ก็คือผู้ที่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลสหรือไม่ ถ้าเป็นพระอรหันต์ ถือว่าเป็นผู้ที่ รู้จักกิเลสจริงๆ สามารถระงับกิเลสได้ ไม่มีพิษ ไม่มีอำนาจจริงๆ เพราะฉะนั้น ในการจะออกมาเป็นกายกรรม วจกรรม หรือในใจในจิต มีความรู้เท่าใด มีความสะอาดบริสุทธิ์เท่าใด ผู้เป็นพระอรหันต์ ถือว่าเป็นผู้สะอาดแล้ว เพราะฉะนั้น ในจิตที่จะออกมาเป็นมโนปุพพังคมา ชัมมา จะออกมาเป็นธรรมะใดๆ กายกรรม วจกรรมออกมาจากจิตจิตเป็นตัวประธาน ที่จะให้ออกมาเป็นกายกรรม วจกรรม ถ้าเป็นพระอรหันต์ต้องถือว่า เป็นผู้ที่มีกุศลจิตทุกๆตัว เมื่อมีกุศลจิตทุกตัว กายกรรม วจกรรม ที่จะออกมา ก็เป็นกุศลทั้งสิ้น หรือถือว่าไม่บาป

โดยสัจจะ โดยปรมัตถสัจจะแล้ว เมื่อผู้ใดที่เป็นพระอรหันต์จริง จะไม่มี

อกุศลเจตนา แต่จะบอกพร้อมได้ ที่ท่านรู้ไม่เท่าทันเท่านั้นเอง รู้ไม่เท่าทัน
ก็คือสมมติ พระอรหันต์จะผิด ผิดที่สมมติ ไม่ได้ผิดที่ปรมาตถ์
เพราะฉะนั้น จึงไม่ถือว่าเป็นบาปอาบัติ จะเป็นบาปก็เป็นบาปสังขจะ ที่
ท่านรู้ไม่เท่าทันจริงๆ ไม่รู้ว่าสมมตินี้ มันควรหรือไม่ควร แต่ในเรื่อง
ของกิเลสนั้น พระอรหันต์ถือว่าไม่มีกิเลส ไม่มีตัวที่จะทำเพื่อบำเรอ
อตตตา กิเลสที่ว่ามี คือ ไม่มีอตตตาที่เป็นอนัตตา จิตไม่ได้ทำบำเรอตน
ไม่ได้สนองความโลภ ไม่ได้สนองความโกรธ และถือว่า ไม่ได้หลงผิด
แล้ว ไม่ได้หลงเหลือเลย โมหะไม่มีหลงเหลือ ส่วนอนุสัยอาสวะใดๆ
เพราะฉะนั้น จิตที่พระอรหันต์ จะปรุงอะไรออกมา จะสร้างอะไร
ออกมา จึงไม่ได้บำเรออตตตา ไม่ได้เป็นจิตที่ทำเพื่อตัวเพื่อตน ที่มีส่วน
ของอนุสัย หรืออาสวะใดๆ ที่เป็นความบริสุทธิ์นั้นๆ

ถ้าผู้ใดปฏิบัติ รู้จักเวทนา รู้จักธรรมะที่ประกอบไปด้วยนิเวรณํ นิเวรณํ
หยาบ กลาง ละเอียด ทั้งนั้นแหละ โดยกิเลสก็ไม่มีอื่น มีนิเวรณํ ๕
เท่านั้นแหละ ที่เป็นอาหารของอวิชาทั้งหลาย ฉะนั้น เมื่อเราเรียนรู้แล้ว
เราเข้าใจอายตนะทั้งหลาย เข้าใจขั้น ๕ จนกระทั่งสมบูรณ์สุด ขั้น ๕
ที่ว่ามี อุปาทานร่วมอยู่ด้วย อุปาทานในเวทนา ซึ่งเราจะต้องรู้เวทนา
แท้ๆ ว่าเวทนาที่เป็นตัวรู้ ตัวรู้สึก สุข ทุกข์ เข้าใจหมด แม้แต่เวทนา ๑๐๘
ก็ได้อธิบายกันแล้ว ก็อาจจะรู้กันยังไม่ทั่วถ้วน ก็อาจจะเข้าใจ ยังไม่
ละเอียด แม้แต่ที่สุด เวทนาไปถึงระดับตัวที่สำคัญที่สุด ก็คือเป็น เคนหิต
โทมนัส หรือ เคนหิต โสมนัส เคนหิตอุเบกขา หรือว่าเป็น เนกขัมมะ

เข้าใจชัดเลยว่านี่เป็น เนกขัมมัตติ โทมนัส คุมนยังตั้งตนอยู่บนความ
ลำบาก แต่เราก็พากเพียร ที่จะปฏิบัติเพื่อการออกจาก หรือละเว้นให้
หลุดพ้นออกมาจาก กิเลสตัณหาอุปาทานทั้งปวง แม้ว่า เนกขัมมะ มัน
ลำบากอยู่ โทมนัสจนกระทั่งทำได้ แม้ทำได้แล้ว ก็ยังมีอุปกิเลส ซึ่ง
อุปกิเลสในตัวที่แรงๆ ก็คือปีติพวกนี้ เป็นต้น ยังมีความชื่นใจ ยินดีสูง
จนเหลือ โสมนัส ก็เป็นความยินดี แต่ความเป็น โสมนัสนั้น เบบางเหลือ
ในภายใน เป็นอุปกิเลสที่เหลือ มันจะเกิดมา ที่ท่านใช้คำว่า ระงับ
โสมนัสก่อนได้ ซึ่งเป็นภาษา ในฉาน ถ้าใครได้อ่านพระไตรปิฎก
สำนวนพวกนี้ ท่านแปลไว้ก็คือว่า มันจะมีตัวอาการของความยินดี ที่
เหลือเศษส่วนอยู่ แล้วเราก็อ่านรู้เท่าทัน จนระงับมัน ไม่มีโสมนัส เป็น
อุเบกขาสุดท้าย เพราะฉะนั้น ตัวที่จะเป็นตัวสุดท้าย ที่จะถึงอุเบกขาฐาน
ฐานจิตที่มันวางได้ละเอียด ไม่มีธุลีละออง ไม่มีความหลง อุปกิเลสที่มี
รสของความยินดีได้ ก็คือ โสมนัสสุดท้ายนี้แหละ ระงับได้ โสมนัสก่อน
ระงับ โสมนัสก่อนได้ ได้สมบูรณ์จริง หมคอุปาทาน

เพราะฉะนั้น อุปาทานนขันธ ๕ อุปาทานในเวทนา ความรู้สึกอุปาทาน
ในสัญญา คุณกำหนดรู้สัญญา วิเคราะห์สัญญา ออกเลยว่า แม้แต่ที่สุด
เราก็เป็นผู้ที่มี สัญญาเวทียตนิโรธ รู้จักอาภิญญาญาณตนะ รู้จักแนว
สัญญานาสัญญายตนะ สัญญาการกำหนดอย่างที่เรียกว่า ไม่มีคำที่ว่าไม่รู้
แต่ว่ารู้บ้างไม่รู้บ้าง มันยังครึ่งๆกลางๆ ยังลังเลสงสัย หมคสัญญานั้น
เป็นสัญญาที่กำหนดรู้อย่างชัด อย่างตรง อย่างเที่ยง เป็นสัญญาย นิจจانی

สัญญาที่กำหนดรู้อย่างเที่ยง อย่างแท้ อย่างมั่น อย่างคง อย่างเด็ดเดี่ยว
สมบูรณ์ ในการกำหนดรู้ ถึงขั้นได้เป็น เนวสัญญายตนสัญญา ไม่เป็น
การกำหนดรู้ ที่จะรู้ก็ไม่ใช่ ไม่รู้ก็ไม่เชิง ไม่มีตัวสัญญาที่กำหนดรู้แก่นั้น
แต่เป็นตัวสัญญาที่กำหนดรู้อย่างรอบถ้วน เป็นสัญญาที่กำหนดรู้ ทุก
อารมณ์ ทุกอาการของจิตเจตสิก เรียกว่า สัญญาเวทียตะ สัญญาเวทียตัง
สัญญาเวทียตัง และดับสนิท นิโรธัง โหติ เกิดความดับอย่างแท้จริง รู้จัก
ความดับ รู้จักสัญญา กำหนดรู้อารมณ์เวทนา รู้อารมณ์ของสัญญา รู้
อารมณ์ของสังขาร คือ เจตสิก ๓ ซึ่งเป็นเจตสิกสุดท้าย รู้นี้เป็นสังขาร
หรือไม่ใช่สังขาร สังขารนี้เป็นกุศล สังขารนี้เพื่อตัวตน หรือไม่ใช่ตัวตน
สังขารนี้ปราศจากตัวตน สังขารนี้ปราศจากอัตตา สังขารนี้ปราศจาก
อัตนียา สังขารนี้ปราศจากความเป็นของตน สังขารนี้ปราศจากความเป็น
ตน เป็นปญฺญากิสังขาร หรือเป็นวิสังขาร เป็นสังขารที่พิเศษ วิ นี้แปลว่า
พิเศษ มันเป็นสังขารที่พิเศษจริงๆ มีความกำหนดรู้ ตามที่ผมอธิบายนี้
โดยบัญญัติ แต่ผมอ่านจากสภาวะ มาบรรยายขณะนี้ ผู้ใดยังไม่สามารถรู้
ถึงสภาวะ ยังไม่เข้าใจถึง ก็จงรู้เถิดว่า เรายังไม่มีภูมิถึง ฟังภาษานี้ ก็ยังไม่
เข้าใจ นั่นแสดงว่า ยังไม่มีภูมิความรู้ ภูมิความเห็น หรือภูมิของทิจฺฐิ ภูมิ
ของตักกะเท่านั้น ก็ยังไม่ถึง

ถ้าผู้ใดมีภูมิแม้แต่แค่ตักกะ ภูมิแค่ทิจฺฐินี้ ฟังนี้เข้าใจ เข้าใจในความหมาย
อย่างไร ก็เข้าใจดี ผู้นั้นมีภูมิ ที่ฟังธรรมะนี้ได้ เรียกว่าเป็น อุปสัมปັນใน
ส่วนหนึ่ง

ส่วนผู้ใดฟังนี้เข้าใจดี มีสภาวะรองรับด้วย ผู้นั้นเป็นอุปสัมบันแท้ เป็น
อุปสัมบันจริง ฟังที่ผมพูดถึงนี้ พูดถึงปรมัตถสัจจะ เป็นเรื่องของจิต
เจตสิก และมีสภาวะแท้รองรับด้วย ฟังไปเข้าใจไป ถึงแม้เราจะมิบท
ฝึกหัด ที่ไม่มากนัก ก็ยังเข้าใจ และก็ยังมิตัวอาการสภาวะ ที่เคยผ่านเคย
พบ ก็เป็นจิตเป็นเจตสิกดังกล่าว ที่ผมกำลังกล่าวนี้ชัด เข้าใจได้นั้นเป็น
อุปสัมบันแท้ นี่เป็นเรื่องของปรมัตถสัจจะ ที่เป็นอุตรिमनुสธรรม เป็น
ธรรมะที่แท้ ที่สูงส่ง เป็นเรื่องของจิตเจตสิก ผู้ใดปฏิบัติแล้ว สามารถ
หยั่งรู้ธรรมะที่ว่านี้ รู้จักนิวรรณ์ รู้จักอุปาทานในชั้น ๕ รูปสิ่งที่ถูกรู้ ถ้า
เป็นนามธรรม รูปที่เนื่องเข้าไปถึงนามธรรม ถึงปรมัตถ์ เป็นสิ่งที่ถูกรู้
ไปถึงรูป รูปราคะ อรูปราคะที่ถูกรู้ หรือเป็นเจตสิกที่ถูกรู้ เรียกว่า เรา
รู้ นามธรรม รู้จิตเจตสิกของเรา วิเคราะห์ราคะ โทสะ โมหะออก วิเคราะห์
อ่านอาการของราคะ โทสะ โมหะ อ่านอาการของจิต ที่เมื่อแยกแล้ว
ระงับส่วนที่ควรระงับ คือ ราคะ โทสะ โมหะ เมื่อระงับได้แล้ว จิตจะเป็น
อย่างไร จิตจะยิ่งเจริญ จิตจะยิ่งผุดผ่อง จะยังมีพลัง จะยิ่งแข็งแรง จะยิ่ง
บริสุทธิ์สะอาด อะไรพวกนี้ เราจะเห็น เราจะรู้ เราจะเข้าใจสภาพของ
ความเป็นจริง ๆ พวกนี้เกิดเอง มันยังหมดอุปาทาน ที่ชั้นทั้งหลาย ใน
เวทนาจีดี สิ่งที่ถูกรู้ก็รวม รวมทั้งกิเลสและรวมทั้งจิต เรียกว่า สิ่งที่ถูกรู้
เป็นนามธรรม แล้วรวม ๆ ว่ารูปนาม ก็เมื่อวิเคราะห์ออกได้ลึกเข้าไปใน
จิต เป็นเวทนา และในเวทนาจีไม่มีอุปาทาน หรือไม่มีนิวรรณ์ ไม่มีอาการ
แม้แต่เป็นอุปกิเลส รู้กิเลส รู้อุปกิเลส เป็นเวทนาบริสุทธิ์ขึ้น เป็นสัญญา
บริสุทธิ์ขึ้น เป็นสังขารบริสุทธิ์ขึ้น นี่เป็นเจตสิก ๓ รวมแล้วเป็นวิญญาณ

หรือเป็นจิตที่บริสุทธิ์ จากที่เราได้ละล้าง เนกขัมมะ และ ปฏิบัติออกมาเรื่อยๆ

อุปาทานชั้น ๕ เราก็เข้าใจอายตนะ ๖ รู้อายตนะนอก อายตนะใน รู้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะนอก เมื่อรับกระทบสัมผัสแล้ว มันก็เป็นสิ่งที่ถูกรู้ ถูกรู้โดยตา เรียกโดยภาษามันซ้ำกันว่า รูป ซ้ำกันกับคำว่ารูป คือ ภาพหรือภาวะ ถ้าเรียกกันเป็นอีกคำหนึ่ง ก็เรียกว่าภาพหรือภาวะ เป็น ภาวะ หรือเป็นสภาวะนั้นแหละ เป็นสภาวะที่เกิดจากทวารตา เป็น สภาวะที่เกิดจากทวารหู เป็นสภาวะที่เกิดจากทวารจมูก ทวารลิ้น ทวาร กาย หรือทวารใจของมันเอง สภาวะหรือรูป คือสิ่งที่ถูกรู้มันๆ มันเกิด สภาวะ เมื่อเราไปเรียกโดยภาษาไทยอีกว่ารูป ซ้ำทางตา หรือสภาวะนั้น แหละ หรือรูปทางเสียงก็คือรูป ก็คือสภาวะทางเสียง มันคืออย่างไรก็ อย่างนั้นแหละ สภาวะทางกลิ่น สภาวะทางรสในลิ้น สภาวะในกาย สัมผัส โภกฐัพพารมณ์ สภาวะในใจ มันก็เป็นสภาวะ หรือรูป หรือสิ่งที่ ถูกรู้โดยเรา จะถูกรู้ทางเสียง จะถูกรู้ทางกลิ่น จะถูกรู้ทางรส ทางลิ้น ะไรอย่างนี้ เป็นต้น เราสามารถหยั่งรู้โดยญาณ โดยธาตุรู้ โดยปัญญา โดยธาตุรู้ของจริง ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ตักกะ ไม่ใช่การคิดนึก ผกผัน ความคิด แต่เป็นของรู้ ที่มีสภาวะเกิดแล้ว เรารู้อะไรที่เกิด ที่เป็น ที่อยู่นั้น ด้วยญาณ ด้วยปัญญา ด้วยธาตุรู้ตัวที่เรา รู้ ตามความเป็นจริง ขึ้นไปเรื่อยๆ

อายตนะ เราก็จะรู้จากการปฏิบัติ มากำหนดรู้นิรณัน กำหนดรู้อุปาทาน

นิเวศก็คือกิเลส หรือตัณหา อุปาทานก็คือตัวที่ยึดติดอยู่ มีกิเลสมีตัณหา ติดอยู่ คืออาการเราวางไม่ขาด จะตัดไม่ขาด เราล้างไม่สะอาด จนกระทั่ง ล้างสะอาด เหลืออายตนะบริสุทธิ์ ตากระทบรูป มันก็ต้องเห็นรูป หูได้ยินเสียง มันก็เสียง ทีนี้เรารู้จักนิเวศ รู้จักกิเลสแล้ว อุปาทานไม่มีแล้ว

ขั้น ๕ บริสุทธิ์ อายตนะนอกใน ก็ทำงาน ธรรมดา ด้วยโพชฌงค์ ๗ ด้วยมรรค ๘ ที่เป็นธรรมในธรรมทั้งหมด ที่เราปฏิบัติ ก็ปฏิบัติได้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ เราก็จะรู้ของเรา ปฏิบัติได้อย่างไม่บริสุทธิ์บริบูรณ์ เราก็จะรู้ของเราจริง เพราะฉะนั้น ธรรมในธรรมก็มีเท่านี้ ฉะนั้นเราก็ปฏิบัติ กาย เวทนา ด้วยการสร้างจิต มีเจโตปริยะ เกิดญาณรู้ จนกระทั่งถึง อาสวักขญาณ รู้จักองค์ประกอบของสมาธิตะ หรือ อสมาธิตะ หรือตัว วิมุตติ

สมาธิตะ คือจิตที่มีการงาน มีบทบาท มีคติ มีความเป็นไป มีอวัจร มีตัวที่ยังดำเนินไปสู่สุคติ อวัจรที่เป็นปรารถนาดี เป็นกุศลเจตนา คือทำงาน สมาธิตะคือเป็นจิตที่ตั้งมั่น แข็งแรง เป็นสมาธิ นี่แหละ รวมไปถึง แปลเป็นภาษาบาลีซ้อนบาลี ก็แปลสมาธิตะว่าสมาธิ ท่าน สมาธิมาเป็นไทย ไทยมันไม่มีภาษา ก็มีแต่ความตั้งมั่น แปลเมื่อไร ก็สมาธิ ก็แปลว่าตั้งมั่น สมาธิตะ ก็แปลว่าตั้งมั่น สมาทหะ ก็แปลว่า ตั้งมั่น เป็นความตั้งมั่น ขึ้นสมาธิตะ ที่จะมีจิตที่เป็นตัวตน เรียกว่า สมาทหัง สมาทหะ ท่านก็ แปลว่าสมาธิ สมาทหะหมายความว่า จิตที่เป็นตัวที่นุ่ม สด แข็งแรง สมาทหะ สมาธิตะ เป็นจิตที่ตั้งมั่น แข็งแรง ที่เป็นบทบาทการงาน มี

ประโยชน์คุณค่า ถ้าประโยชน์ทั้งหมด พระอรหันต์ประโยชน์ตนก็ไม่มี
เพื่อตน อะไรจริงๆ มีแต่ประโยชน์เพื่อท่าน เพื่อผู้อื่น เพราะฉะนั้น
สมาหิตะ ประโยชน์เกื้อกูล ก็มีแต่ประโยชน์เพื่อผู้อื่น ไปทั้งหมด เป็น
हितประโยชน์นั้นแหละ ส่วน สมาทหะนั้นเป็นของเรา จิตที่อาศัย จิตที่
หนุ่มที่สุด ที่เบิกบาน ที่ร่าเริง หนุ่มสด หรือว่าหนุ่มแข็งแรงนี้ เป็นวัยที่
สด เป็นวัยที่อธิบายโดยวัย เป็นวัยที่แข็งแรง เป็นวัยที่มีทุกอย่าง ครบ
พร้อม มีทั้งกำลัง มีทั้งความเบิกบานร่าเริง มีทั้งความกระปรี้กระเปร่า มี
ทั้งความ.. ก็เรานึกถึง สภาพของความเป็นหนุ่ม ที่เป็นหนุ่มเต็มตัว เป็น
หนุ่มที่เบิกบานร่าเริง เป็นหนุ่มที่มีความแว่วไว อยากรู้อยากเห็น เป็น
หนุ่มที่อยากจะสร้างสรรค์ อยากรจะมีอะไรต่ออะไร ที่เท่าที่โลกเขาเป็น ที่
เราเรียก เป็นวัยที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นวัยที่เจริญ เป็นวัยที่ครบพร้อมที่สุด
ทั้งความแข็งแรง ที่มีประโยชน์คุณค่า ความเบิกบาน ร่าเริงที่เป็นสุขที่สุด
นั้นแหละ เป็นจิตที่สงบ สมะ นี่สงบ สมาทหัง เป็นจิตที่สงบ แต่ว่าสงบ
ในคุณลักษณะของเจโต สมาทหะนี้เป็นของเรา

ส่วนสมาหิตะ นั้นเป็นของทั้งหมดทั้งมวล เป็นของโลก เป็นคุณค่าที่เป็น
เพื่อผู้อื่น แต่สมาทหะ นั้นเราอาศัย เป็นจิตที่เราอาศัย และเป็น
คุณลักษณะประจำตัว เป็นคุณลักษณะ สรุปร่างๆ ก็คือ แข็งแรง เบิกบาน
แข็งแรง หนุ่มนี้แข็งแรง และแข็งแรงอย่างสดชื่น เบิกบาน ไม่มีเหี่ยว ไม่มี
มีเฉา ไม่มีหดหู่ มีแต่แจ่มใส เป็นจิตลักษณะนั้น คุณเอาไปสังเกต แม้แต่
รูปร่างๆ รูปนอกรๆ เป็นความเบิกบาน คนพวกนี้เบิกบาน ไม่มีเศร้า ไม่มี

หมอง ไม่มีขริม ไม่มีเคร่ง มันไม่เคร่งคอก มันคลาย ผ่อนคลายหมดแล้ว
มันมีแต่เบิกบาน ครอบนอกก็ได้ ถ้าคุณครอบนอก ก็คือสภาพหยาบ
จนกระทั่งเข้าไปใน จิตใจก็เป็นอันเดียวกัน เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส ไม่
เหยาเหยะ ไม่ท้อแท้ ไม่หย่อน เป็นนักสู้ นะ อย่าง สมทัง นี้เป็นนักสู้
คุณลักษณะไม่ถดถอย ไม่ท้อแท้ สู้ แต่ไม่ใช่พวกบ้าระห่านะ ที่ที่ว่านี้
ไม่ใช่ตัวคนพาลที่ไร้ปัญญา ที่ไร้กำหนดกฎเกณฑ์ ไม่ใช่ เป็นคนที่มี
กำหนดกฎเกณฑ์ รู้ทุกอย่าง เพราะฉะนั้น จะมีคุณลักษณะของจิต
สมบูรณ์พวกนี้ จิตสมาหิตะกับวิมุติ วิมุติก็เป็นจิตอาศัย วิมุติเป็นจิต ที่
หลุดพ้น เป็นจิตที่รู้รอบ เป็นจิตที่เป็นตัวเจตสิกของเรา วิมุติก็คือตัวอาศัย
ตัวสมบูรณ์ ตัวที่ไม่มีกิเลสแล้ว เกลี้ยงแล้ว สมาหิตะ เป็นตัวการงาน
เหมือนมีความอยาก มีความต้องการ ไม่นิ่ง ไม่หยุด

สมาหิตะ มันจึงไม่ได้เป็นความหมายที่ตื้นๆ เจินๆ เหมือนที่เขาเข้าใจว่า
สมาหิตะ คือผู้สงบ ผู้มีสมาธิคือผู้สงบ แปลหยาบๆ แล้วก็เลยแปลสงบ
ว่า "นิ่งเฉย" ที่จริง "สงบ" มันมีในนั้น คือจิตมันสงบ จิตสงบอย่างไม่มี
กิเลส ไม่มีการเกิดอีก ไม่มีกิเลสเกิด กิเลสไม่มี มันสงบ เกลี้ยง สะอาด
แล้ว ไม่มีกิเลสอะไรเกิดมาอีกเลย มันสงบตลอดเวลา แต่ที่มันปรุง ใจที่
มันสร้าง ใจที่มันทำงานไว้ ที่จริงมันเป็นบทบาทนั้นนะ มันเป็น
คุณลักษณะของจิตวิญญาณ ที่มีประสิทธิภาพสูง ไม่ได้เพื่อตัวเพื่อตน
ไม่ได้กิเลส เป็นตัวการ ไม่ได้มาบำเรอตนอะไร มันเป็นการสร้างสรรค์
มันเป็นจิตพระเจ้า มันเป็นจิตพระเจ้าผู้สร้าง ผู้ประทาน ผู้สร้างเพื่อให้ สร้าง

เพื่อให้ผู้อื่น ได้รับประโยชน์คุณค่านั้น มันเป็นจิตพระเจ้าที่วิเศษ มันเป็น
จิตสงบ มันเป็นจิตบริสุทธิ์ ฟังความ ฟังภาษาไว้ แล้วจึงสร้างจิตนี้ ให้
เกิดที่เรา อันนี้เป็นหลักวิชา ที่แถมให้ พร้อมกันทุกรูป ใครจะบอกว่า
ไม่ได้ฟัง ใครนั่งหลับ ใครนั่งเบลอ ใครฟังไม่ได้ หรือใครฟังไม่ออก ก็
เป็นฐานของแต่ละคน โอกาสนี้เป็นโอกาสพร้อมทุกคนแล้ว ผมได้พูด
แล้ว ผมได้กล่าวแล้ว ต่อหน้าทุกท่าน ใครจะบอกว่า ไม่มีโอกาส ไร
โอกาส ไม่ได้ ถ้าคุณจะกล่าวอย่างนอบน้อม คุณก็กล่าวได้ว่า เป็นบุญ
ของเราหนอ ที่ได้ฟังอันนี้แล้ว ถ้าจะกล่าวโดยผมก็บอกว่า นี่เป็นโอกาส
อันดีหนอ ของพวกคุณ ที่ได้ฟังอันนี้แล้ว ที่เจาะปรมัตถ์ สำหรับปีนี้
สำหรับวันนี้ก็ได้กล่าว แม้แต่คราวที่ได้บรรยายมา ตลอดทั้งปี ไปเจอ
พระสูตร จูฬวิญญูสูตร สูตรที่กล่าวถึงสัจจะ กล่าวถึงสัญญาสุดท้าย ผมก็
ยังไม่เจออะไร ที่จะลึกไปกว่านี้อีก ในพระไตรปิฎก ที่เป็นคำกล่าว มีอยู่
ตัวเดียวนี้แหละ ในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม คำตรัสที่เจาะลึก เพราะว่า
เป็นตัวที่เจาะลึกที่สุดแล้ว เพราะว่าเจาะถึงขั้นสัญญา และผมก็เข้าใจ
สัญญานี้ว่า สัญญานี้ เป็นสัญญาเวทิตนโรธ อันเป็นตัวสัญญา ที่เป็น
อาการของสัญญายะ นิจจاني ซึ่งผมเข้าใจบัญญัติ ทั้ง ๒ ตัวนี้ รวมความ
แล้วทั้งหมด ในพยัญชนะ ในคำตรัสสูตรนั้น ผมว่าผมเข้าใจทั้งหมดนี้
แล้วก็หยิบมาบรรยาย เท่าที่ผมสามารถได้บรรยายไป ซึ่งจะต้องบรรยาย
อีก บรรยายไปจนตายแหละ นี่สูตรพวกนี้ แล้วหยิบมาบรรยายไว้ก่อน
การบรรยายนี้ เป็นเรื่องของการยียดสูงมากแล้ว แล้วก็ค่อยๆ ขยาย

ละเอียดยิบ ขยายขยาย ไปในอนาคต เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีภูมิธรรมสูง ก็
จะรับได้ก่อน ผู้ที่มีภูมิธรรมยังไม่สูง ก็ยังรับได้บ้างไม่ได้บ้าง ไป
ตามลำดับ ที่ผมทำเช่นนี้ ผมก็ทำมาแต่ต้น คือทำจากสูงไปหาต่ำ
โดยเฉพาะ ในขณะนี้ก็คือ อยู่ในสงฆ์ ไม่ได้กล่าวอยู่นอกสงฆ์อะไร
ถึงแม้ว่าอยู่นอกสงฆ์ ผมก็กล่าวไปเรื่อยๆ เมื่อเวลาที่ควรกล่าว เช่น ทำ
วัตร ในพวกเราก็ดี ศึกษาเล่าเรียน ไม่มีผู้ที่เพ่งโทษแล้ว เป็นอุปสัมบัน
หรือ อุปสัมบันโดยบัญญัติ อยู่ในวัด ไม่ได้ไปกล่าวผิดที่ ผิดถิ่นที่ไหน
ถึงแม้ว่าจะเป็น โอกาสข้างนอกครั้งคราว ผมจะไปกล่าวบ้าง ผมก็
ประมาณของผม แต่ก็ยังไม่ได้ไปกล่าวสูตรเหล่านี้ หรืออะไร อธิบาย
เหล่านี้ ยังไม่ได้ไปกล่าวนอกวัด โดยเฉพาะ ที่ผมเทศน์อยู่ทุกวันนี้ ไม่ได้
ไปเทศน์นอกวัดเลย ผมไม่ได้ออกไปเทศน์นอกวัดทุกวันนี้ นอกจากงาน
บางงาน อย่างงานไปฉันที่โรงชมร. ไปเทศน์ชมร. จะเป็นส่วนในเรา ผม
ก็ไม่ได้เทศน์ถึงอย่างนี้ ก็เทศน์กล่าว ในตัวเรื่องราว อะไรต่ออะไร ไป
ขนาดนั้น เพราะฉะนั้น จะบอกว่าอาบัติที่กล่าวนอก เป็นการผิด
ปาจิตติย์ ที่กล่าว อุปสัมบัน อนุสัมบันนั้นนะ ผมว่าเมื่อเอากันละเอียด
แล้ว มันไม่ได้ผิดได้พลาดอะไร แต่จะให้เสมอสมานกันนั้นไม่ได้
เพราะว่าทุกวันนี้ คนมันมีฐานะที่ต่างกันมาก ผู้ไม่รู้ ไม่รู้เอามากๆ ผู้รู้ก็รู้
อย่าง ต่างกันอยู่ หลายระดับชั้น แม้แต่พวกเรา ไอนี้เป็นปรมัตถ์ ที่ผมได้
สาธยายลงไป สำหรับวันนี้

ที่นี้เรื่องของกรรม การงาน และอาชีพ ที่ผมก็บอกซ้ำอีกว่า ผมจำเป็นที่

จะต้องนำพา ท่านทั้งหลาย ก็จะต้องศึกษาเล่าเรียนตาม ผู้ใดที่ติดยึดแบบ
ฤๅษี ติดยึดในตัวสงบ ที่ไม่ค่อยอยากจะมาทำงาน บรรดาฤๅษี มันไม่
อยากทำงานคอก หรือทำงานก็ทำงานเบา ทำงานเบานี้ก็คือ ทำงาน
สังกะปะปะ กับ วาจา ซึ่งเป็นฤๅษีกรุง ฤๅษีกรุงนี้จะลงมือ จะแบกจะหาม
จะเอาหลังเข้าสู่ จะเอาบ่าเข้าแบบกนั้นน้อย พวกฤๅษีกรุง หรือว่าพวกใช้
ชอบแบบปัญญา ชอบใช้แต่วาจา มีสังกะปะปะกับวาจา ส่วนกัมมันตะ ที่
ทำครบพร้อม ผมบอกแล้วว่า กัมมันตะเขา รวมทั้งสังกะปะปะ รวมทั้งวาจา
กายกรรมด้วย กัมมันตะ นี้ลงมือทำงาน ลงมือมีกิจกรรมการงานทุก
กรรม ทั้งกาย วาจา ใจ เรียกว่า กัมมันตะ อาชีวะนั้นนะ กำหนดเรื่องของ
งานเลยทีเดียว อาชีวะกำหนดเรื่องของงาน งานใดก็แล้วแต่

ผู้ที่มีจริตไปในข้างที่ ไม่อยากจะลงไปทำงานหนัก ถึงขั้นกัมมันตะ
อาชีวะนั้นนะ นี่มันเป็นอย่างนี้ โลกก็มี ธรรมก็มี ที่ไหนก็มีทั้งนั้นแหละ
เห็นทั้งนั้นแหละคน คนละจริตที่ชอบเป็น เขาถือว่า เป็นปัญญาชน ใช้
แต่ปัญญากับคำพูด นักวิชาการสอน เป็นครูเขา ชอบเป็นหัวหน้า ชอบ
ไปเที่ยวได้ชี้ใช้ บอกกล่าว คิดนึก ฉลาดเฉลียวรู้ แต่ไม่ทำลงมือไม่ลงมือ
พูดแค่นี้ก็คงพอเข้าใจ มันเป็นจริต เพราะว่าผู้ใดมีจริตอย่างนี้ พากเพียร
เถิด พยายามกระทำ อย่าให้มันบกพร่อง คือออกมาทำ การกระทำทาง
กาย ทางการงานอาชีพใดๆ อยู่ในขอบข่ายของวินัย ที่เราเป็นสมณะ ก็
เอาเถิด ตามวินัยพอสมควร อันไหนที่พออนุโลม มันไม่ถึงสังฆาติเสส
คอก ในการทำงาน การงานไม่ถึงสังฆาติเสสคอก นอกจาก คุณไป

อันอื่นซี ต่อไปอีก นั่นอีกเรื่องหนึ่ง ถึงสังฆาติเสสนั้น อีกเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะสังฆาติเสส ที่จะเป็นจริงๆ ก็คือ บอกยากสอนยาก และชี้เกี่ยงสังฆาติเสสนี้ อันนั้นแหละ จะเป็นสังฆาติเสส ก็ตรงที่ไม่ทำต่างหาก บอกยาก สอนยาก ไม่ทำ หรือเมื่อทำก็ให้ระวัง ที่จะไปประจบคฤหัสถ์ นั่นก็เป็นสังฆาติเสส เหมือนกัน เพราะฉะนั้น กิเลสหลายๆเข้า ก็ไปประจบประแจงคฤหัสถ์ เพราะกิเลสโลก กิเลสที่จะตะกละตะกลามอะไร หรือแม้ที่สุด ตัวที่เชิงชั้นเชิงซ้อน ประจบประแจง อาศัยคฤหัสถ์ไปแก้แค้น เป็นไม้เป็นมือ มันก็คือ กิเลสโทสะมูล เข้าไปร่วมทำงาน ก็เลยอาศัยคฤหัสถ์ ประจบประแจง ใช้กำลังของทรัพย์ ใช้กำลังของอำนาจกรรมกริยา ที่คฤหัสถ์เขาทำได้ เราเป็นสมณะ เราทำไม่ได้ แต่จะไปแก้แค้น ก็จะใช้อาศัยเชิงฉลาด เข้าไปซ้อน ใช้คฤหัสถ์เป็นไม้เป็นมือ ต่อไปอีก มันก็เป็นความลึกซึ้ง ที่เราจะต้องรู้เท่าทันบาปเอง ต่างๆ ที่จะไม่พึงกระทำ นั่นก็เป็นสังฆาติเสสได้เหมือนกัน

เวลาเราทำงาน กรรมกริยาต่างๆ ที่เป็นกายกรรม วาจกรรมที่เป็นตัวบทรบาทมากนี้ เราก็ต้องระมัดระวัง เรียนรู้และมีผัสสะเป็นปัจจัย ให้เราปฏิบัติสูงขึ้น มันจะเป็นการปฏิบัติ มีผัสสะที่แท้ กระทบกระทบ กิเลสออกมา เพราะฉะนั้น อาสวะอนุสัยนี้ จึงไม่ใช่เรื่องธรรมดา เป็นเรื่องลึกซึ้ง ซึ่งศาสนาอื่น ศาสนาเดียรถีย์ ฤาษีไม่มีสมบุรณ์ ไม่มีมรรคองค์ ๘ ตัวที่จะไม่ได้ถูกกระทบกระทั่ง กระเทือนอะไรออกมา เมื่อเราปฏิบัติธรรม จึงสมควรที่สุด ที่จะต้องมีการเรียนรู้ ให้รู้ถึงขั้นกัมมันตะ อาชีวะ

และมีบทบาท พฤติกรรมต่างๆ ออกมาร่วมด้วย ผมก็พยายามนำพาทำ
ผมไม่ได้ถึงขั้นบังคับทีเดียว มีแต่พูด ผมก็ไม่ได้บังคับนะ ไม่ว่าจะรูปไหน
คุณสมัครใจที่จะทำเป็นฤๅษีอยู่ ระวังจะเป็นฤๅษีค้ำน ให้มันแก้ตัว ให้
ตัวเอง ไม่ว่าจะป็นฤๅษีป่า หรือฤๅษีกรุง มันจะแก้ตัว ให้ตัวเองตามจริต
ฤๅษีป่าเขาแก้ตัวให้ตัวเอง เป็นฤๅษีจัฏฐุไร แก้ให้ตัวเองไปใหญ่ฤๅษีป่า
ฤๅษีเมือง ฤๅษีกรุงก็แก้ให้กับตัวเอง ไปอย่างฤๅษีเมือง ตามจริต
เพราะฉะนั้น เรียนรู้ดีๆ ว่าเรานี้แก้ตัวให้ตัวเองนะ เราเข้าใจแล้ว แต่เรา
เอง เราก็แก้ตัวให้กิเลส ไม่ว่าจะฤๅษีป่า ฤๅษีเมือง ต่างๆ อานตึๆ

ถ้ามีผัสสะเป็นปัจจัยจริงๆ ตามที่เราเจอมา ไม่รู้ก็สูตรแล้ว ทุกขสูตรเป็น
ต้น หรือสูตรอื่นๆอีก ท่านอธิบายว่า มีผัสสะอย่างไรๆ นี้แค่หยิบมานี้ ผม
มาอ่านสูตร บางสูตร โดยไม่ได้จำชื่อ ขยายให้เห็นว่า ผัสสะเน้นรวมไป
ด้วย ทั้งอายตนะนอก อายตนะใน ว่ามีอายตนะนอก อายตนะใน แล้วก็มี
วิญญาณ วิญญาณก็วิญญาณของอายตนะ ๖ นั้นแหละ วิญญาณทางตา
ทางหู ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ รวมกันแล้ว สามองค์นี้ อายตนะนอก
อายตนะในกับวิญญาณ ก็มาเป็นผัสสะ หรือผัสสะจะก่อเกิด รวมทั้งสาม
นี้ ต้องมีสภาพโดยวัตถุ นอก หรือตานี้ เรียกว่านอกแท้ๆ ยิ่งวัตถุยิ่งนอก
แท้ แต่วัตถุ นอก ถ้าไม่มีตาเข้าไปประกอบแล้ว มันไม่มีอะไรเกิดออก
วิญญาณเกิด โดยไม่มีตาไม่ได้ เพราะวิญญาณมันจะเกิด เพราะมีตาเป็น
อายตนะนอก เพราะมีหู เพราะมีจมูก เพราะมีลิ้น เพราะมีกาย เป็น
อายตนะนอก ไปกระทบกับวัตถุ มันจึงจะเกิดรูป เกิดเสียง เกิดกลิ่น เกิด

รส เป็นอายตนะใน มันเกิดอายตนะใน นั่นแหละ เราก็จับอายตนะใน
นั่นนะ เพื่อที่จะอ่านวิเคราะห์เป็นกิเลส และเป็นวิญญาณ หรือ เป็น
วิญญาณแท้ วิจัยตัวนั้น เรียกว่าวิญญาณ เพราะวิญญาณทางตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ เมื่อกระทบสัมผัสแล้ว จับวิญญาณ ได้ ถึงวิเคราะห์วิญญาณ
ต่อไปถึงวิญญาณ หรือจิต จะต้องมิตา มีรูป และต้องมีนอก เพราะผัสสะ
ก็ต้องมีนอก เอาแต่ผัสสะธรรมารมณ์อย่างเดียว มันไม่ครบ พระพุทธเจ้า
ท่านไม่ได้สอนแหงๆ อย่างนั้น ท่านก็สอนอายตนะทั้ง ๖ ทุกที แต่ไป
เพี้ยนเอง เอาจิตๆ อายตนะนอก ก็มีจิต ถ้าเมื่อมีตากระทบรูป เมื่อมีหู
กระทบเสียง มันก็ต้องเกิดอายตนะ ทั้งคู่ขึ้นแล้ว นี่มันก็ส่งผ่านไปถึง
วิญญาณ หรือจิต วิญญาณทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือ
ทางใจ ที่จะไม่ต้องไปกระทบ ไปถึงทวารนอกทั้ง ๕ ใจในใจก็ตาม

การศึกษาที่เราจะรู้ทุกข์ ทุกขสูตรนี้ ท่านก็บอกแล้วว่า มีอายตนะนอกใน
แล้วก็มีวิญญาณเป็นผัสสะ เมื่อเป็นผัสสะแล้ว เราก็มีมารู้ผัสสะ มารู้
เวทนาจากผัสสะ ผัสสะจึงเป็นเวทนา เมื่อเวทนานี้ วิเคราะห์ออกมา เป็น
ตัณหา เป็นอุปาทาน คุณก็ล้างตัณหา ล้างอุปาทานไป เพราะฉะนั้น
เวทนาจึงเป็นประตูที่สำคัญ ที่ต้องเรียนรู้เวทนาถึง ๑๐๘ แต่ถ้าเก่งเวทนา
๓๖ แล้วก็ไม่มีปัญหา อดีต ปัจจุบัน คุณก็ต้องใช้อยู่ตลอดเวลา นี่มันก็
เกี่ยวเนื่องไปถึงอนาคต อดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นเวทนา ๑๐๘ ก็เอาอดีต
ปัจจุบัน อนาคต ของ ๓๖ นี้แหละมาใช้ เมื่อ ๓๖ แบ่งออกเป็นอดีต แบ่ง
ออกเป็นปัจจุบัน แบ่งออกเป็นอนาคต มันก็ ๑๐๘ เพราะเรารู้ เวทนาใน

เวทนา อย่างจริงเลย คุณก็สร้างจิตเป็นอนุตรจิต ที่ประกอบไปด้วย
สมาหิตะ ประกอบไปด้วย วิมุตติได้ เพราะเวทนามีเป็นตัวเจตสิก เป็นตัว
ละเอียด ต่อออกไปจากจิต นี้เป็น โภชิปักขิยธรรม หรือเป็นทฤษฎีหลัก
ของพระพุทธเจ้า

ทีนี้เมื่อประกอบกรรม ประกอบอาชีพ ที่ผมพาทำอยู่ เราจะได้สร้างพุทธ
บริษัท โดยอุบาสกอุบาสิกา นำพา ทำกัน ไปอยู่ที่นี่ ซึ่งผมก็รับผิดชอบอยู่
ทั้งหมดนั่นแหละ ไม่ว่าจะอาชีพไหนๆ แล้วพวกคุณก็เรียนรู้ตาม แล้วพวก
คุณ ก็ช่วยผมได้ประพฤติปฏิบัติ ได้ช่วยสอนช่วยอบรม ช่วยกันทำกับ
ทุกๆคนต่อไป เราจะต้องประสบ หรือจะต้องพบกับการทำงาน พบกับ
อาชีพพวกนี้ หนักหนาขึ้น ผมจึงจำเป็นที่จะต้อง หยิบมาอธิบายกับพวก
เรา ให้เข้าใจ อธิบายอย่างผู้รู้ พูดกับผู้รู้ เพราะปีต่อไป อาชีพการงาน การ
กระทำพวกนี้ จะหนักหนา ขึ้นไปอีก

ทุกวันนี้ แม้แต่กัมมันตะ หรืออาชีพะ การกระทำการทำงานต่างๆ หรือ
เป็นอาชีพ ฆราวาสพวกเรานี้ ชาวอโศกนี้ จะรู้จะเข้าใจเพิ่มขึ้นแล้ว จริง
เขาอาจจะไม่แหวไว หรือบางคนเขาแหวไวกว่า อย่างนี้ว่า ฆราวาสบาง
คนไม่มีบารมี บางคนมีบารมี ขอบอกได้เลยว่า บางคนบารมีเหนือกว่า
พวกคุณ ที่เป็นสมณะบางรูป เขามีบารมีที่จะเรียนรู้ธรรมะ หรือจริงๆ
แล้ว *อินทิตยนะ* จริงๆแล้ว เขาเป็นคนสูงกว่าพวกคุณ แต่สมมติคุณสูง
กว่าเขา เท่านั้นเอง แต่จริงๆแล้ว เขาสูงกว่าพวกคุณ ภูมิธรรมเขาสูงกว่า

พวกคุณ คุณรู้ได้ ใครก็สูงกว่าคุณ คุณอย่านึกว่า คุณได้บวชเป็นสมณะ
แล้ว นี่คุณสูงกว่าใครทั้งหมดในโลก สูงกว่าภราวาสทั้งหมด อย่าทำเป็น
แอ็คไปเลย ภราวาสเขาบางคน เขามีภูมิธรรม มีบารมีเขาสูงกว่าคุณได้
แต่ในฐานะ ตามวิบาก เขาจะต้องไปสร้างสรรอย่างนั้นได้ เพราะฉะนั้น
อย่าไปดูถูกคนเขานัก โดยสมมติแล้ว ก็ให้เขาเคารพที่เป็นสมมติสักจะ
หนึ่ง เป็นรูป เป็นแบบก็เป็นไป เพราะฉะนั้น พวกที่เขารับช่วงไปแล้วก็
รับไป เพราะการงาน ในหน้าที่ของภราวาสเขา รับ แล้วเขาก็ทำต่อช่วง
ไปแล้ว เขาก็เบิก ทำอะไรต่ออะไรไป รังสรรไป บางคนจะต้องทำไปทั้ง
ชาติ เป็นภราวาสทั้งชาติ แต่ภราวาสคนนั้น บางคนนะ เขาไม่ได้ต่ำกว่า
คุณเลยนะ ชาตินี้ทั้งชาติ คุณยังไม่ได้สูงกว่าเขาดอก แต่เขาต้องเคารพ
คุณ โดยรูป แต่ภูมิธรรมเขาสูงกว่าคุณ ถ้าผู้ใดอ่านออก ผู้นั้นคุณจะ
เคารพเขาในใจได้ แล้วคุณจะยอมเขาเอง คุณจะรู้สึกต้องเชื่อฟัง ต้อง
เคารพ เคารพในใจ ต้องนับถือจริงๆ

ต้องพยายามสังเกตเรียนรู้ อย่าไปถือตัวถือตน มีอัตตามานะมากเกินไป
เราต้องรังสรรค์ ศาสนานี้ มันจะต้องครบพร้อมไปด้วยอาชีพ ไปด้วยการ
งาน เพราะชีวิตมนุษย์นั้นนะ มันจบอยู่ที่การงาน จบอยู่ที่อาชีพ สุดท้าย
พระอรหันต์ก็ทำงาน ทำอาชีพ หยุดติด หมคปัญหา เพราะฉะนั้น ไม่มี
มีตัวตน จะมีแต่บทบาทการงาน มีพักมีเพียร เท่านั้นเอง

ในเรื่องของมนุษย์ ก็มีแต่พักกับเพียร ก็ไม่มีอื่นอะไร ไม่ใช่มีแต่พักกับ

พัก หนี หลบ เป็นลัทธิฤาษี ลัทธิเดียรฉัตร ที่ออกป่า เข้าถ้ำ หลบไปไม่เอา
อะไร ไม่เอาอะไร มันสุดโต่ง เป็นนัตถิกทิจู หรือพวก อภิกิริยาทิจู เป็น
พวกไม่มีอะไร พวกสูญสุดโต่ง เพราะศาสนาพุทธเรา เป็นศาสนาแห่ง
มนุษยชาติ เป็นพหุชนหิตายะ พหุชนสุขายะ โลกานุกัมปายะ เป็น
ศาสนา ที่สอนคนให้มาอนุเคราะห์โลก ไม่ใช่สอนคนให้ตัดช่องน้อยแต่
พอตัว หนีไปสุดๆ เดี่ยวๆ ไปอย่างนั้น

ฉะนั้นทุกวันนี้ จริตของบางคน จะเป็นฤาษีป่า หรือฤาษีกรุง นี่เข้าใจให้
ดีๆ ผมก็ไม่วู้จะแก้ จะอธิบาย ไม่วู้ก็ภาษา ปฏิภาณอย่างไร ก็พยายามใช้
ในพวกคุณ เข้าใจให้ได้ แล้วไปศึกษาสภาวะ แล้วพยายามทำตนให้หลุด
พ้น ทำตนให้ละเอียดลออให้ได้ แล้วเราจะดำเนินต่อไป

จัดทำโดย โครงการถอดเทปธรรมะออกพิมพ์ให้ทั่วมโลก

ถอด โดย จอม ศรีสวัสดิ์ ๑๒ พ.ค. ๓๗

ตรวจทาน ๑ โดย สม.ปราณี

พิมพ์ โดย ทองแก้ว ทองแก้ว

ตรวจทาน ๒ โดย ป.ป. ๒ มิ.ย. ๓๗